

Чарівні казки

Брати-близнюки Іван і Олекса

Брати-близнюки Іван і Олекса

Дуже давно в далекому краю жив бідний чоловік. Мав він стільки синів, що не міг їх порахувати. Правда, в той час люди більше, як до десяти, не знали лічити.

Чоловік у хашці дрова рубав і возив продавати. З того й жив, з того одягав і годував сім'ю. Привчив до роботи й хлопців. Кожний, як підросте, іде служити. Так всі сини розійшлися по світу. Коло вітця залишився найменший. Він мав пригланути вітця й матір у старості.

Виріс хлопець і став легінем. Треба йому женитися. Сам був чесний, справедливий, таку й жінку собі взяв. Коли старі повмирали, зробили їм файну комашню. Самі жили у великій злагоді.

Народилася у них і дитинка, дівочка.

Коли дівочці минуло дванадцять років, її мати важко захворіла і померла. Чоловік дуже зажаловав за жоною і подумав собі, що більше не буде женитися. Айбо велика біда заставила його глядати собі помічницю. Придивив собі одну і звідусь її:

— Чи будеш мою дитину честовати?

Вона сказала, що буде. І вони побралися. Айбо коли та жона стала хазяйкою, вона зненавиділа доньку-сирітку. Бурчала на неї, шкодувала давати дівочці хліба, заставляла її робити тяжку роботу. А свою доньку (бо і в неї була донька) пестила, одягала, як княгиню. Дівчата були в одних роках.

Підросли дівчата, стали відданицями. Почали до них хлопці на вечірки приходити. Айбо чоловікову доньку хлопці люблять, а мачушину не дячать. Розсердилася мачуха і каже чоловікові:

— Води свою доньку геть з двора, най її мої очі не видять. Як ні — лишаю тебе!

Тяжко було чоловікові рідну дитину повести в ліси-праліси. Та мусив зробити дяку жоні. Увечері каже доньці:

— Приготуй тайстру, і вранці підемо в ліс. Будеш мені помагати рубати дрова.

Як зазоряло, отець і донька рушили в дорогу. Зайшли у глибокий ліс, куди чоловік до цього часу ніколи не ходив. Йшли цілий день і вийшли надвечір на одну полянку, де стояла якась хижчина. Вдперли двері — там нікого. А в хижі є всячина: відро, миски, лампа. Не знав чоловік, чому хижа пуста. Ато у ту хижу заходили чорти і всіх людей винищили.

— Донько, оставайся тут. Накладеш собі вогню, звариш їсти. А я іду в ліс рубати дрова.

Вхопив сокиру і пішов, айбо не за дровами, а додому. Дівка вогню наклала, їсти зварила, запалила лампу і чекає вітця. Чоловік не усмілився вповісти доньці, що лишає її саму в хижчині серед лісу.

Чує: щось зашкрябало у двері. Подумала, що то її нянько, і скоренько вдперла. Никать: а то мишка. Засміялася до мишки, а мишка проговорила:

— Дівочко, я дуже голодна. Дай мені щось поїсти. Марійка, так звали дівчину, пожаліла мишку і дала їй їсти. Як мишка наїлася досита, сказала;

— В одинадцятій годині з'являться файні легіні. Не бійся і роби те, що я тебе научу. То не легіні, а чорти. Прийдуть вони з музикою і будуть тебе кликати танцювати, але ти не йди у танець. Скажи, що ти у подертій одежі. Скажи так: «Принесіть мені сукню». Вони принесуть і знову будуть кликати в танець, та ти попроси чоботи. А далі проси усякі дівочі речі, лиш не відразу, бо візьмуть тебе у танець і розтягнуть тебе на кусочки.

Опівночі прийшли під хижу легіні з музикою. Кличуть:

— Іди з нами танцювати!

— Прийду, лиш принесіть мені шовкову сукню, бо моя цурава. Принесли їй сукню.

— Іди з нами танцювати!

— Прийду, лиш принесіть мені файні чоботи.

Принесли чоботи і знову просять її у танець. А вона каже:

— Принесіть мені шовкову сорочку.

Потім попросила коралі. Далі — золотий вінок. Ще — золоті заушниці. Ще — сріберний пояс із

золотою пряжкою.

— Іди з нами танцювати.

— Прийду, лише принесіть сріберні підківки до чобіт. Побігли чорти і не вернулися, бо когут запів.

Вранці пішла глядіти вітця. Ішла, ішла і вийшла на дорогу та вернулася додому. Одежа на ній як у принцеси. Коли мачуха увиділа оту красоту, то мало не розпуклася із зависті. Каже чоловікові:

— Скоро веди і мою доньку в ліс. Най і вона принесе собі прекрасне плаття.

Привів вітчим відданицю на ту поляну, у ту хижчину, де була його донька, і лишив. Нічого вона не варила, а відразу лягла на постіль. Чує: щось у двері зашкрябало. Відкрила — а то мишка.

— Дівочко, дай мені їсти, бо я дуже голодна.

— Іди собі на біду! — прогнала вона мишку.

Опівночі прийшли під хижу легіні. Попросили її в танець.

— Піду, як мені принесете шовкову сукню, шовкову сорочку, файні черевики, золотий вінець, файні коралі...

Попросила все те, що виділа на Марійці. Чорти принесли — і вона мусила йти з ними в танець. Так із нею танцювали, що розірвали її на кавалки.

Чекає мачуха доньку — нема. Каже чоловікові:

— Веди мене туди, куди відвів доньку.

Коли прийшла мачуха до хижі і увиділа, що залишилося від її доньки, то мало не вмлїла.

— Йой, донько, моя донько...— зайойкала вона.

Айбо що було робити? Вернулася додому. Мачуха плакала за донькою, айбо Марійку уже не збиткувала.

Про красу Марійки розійшовся всюди поголос, і прийшов її царський син сватати. Принц був файний, і Марійка полюбила його. Договорилися про свадьбу. І така свадьба була, що ніхто ще такої не видів. На свадьбі веселилися, гуляли і бідні, і великі пани, бо молода була із бідного роду, та не забула за простий народ, а принц запросив великих багачів.

Як відсвадьбували, молоді залишилися жити в царському палаці. Марійка прикликала до себе жити свого нянька. А з ним прийшла і її мачуха, бо вони собі чоловік і жона. Отець її робив помалу у царському саду, а мачуха помагала кухаркам.

Цар з царицею були старенькі. І хоч мали свого лікаря, коли прийшов час помирати цариці, ніякі ліки не помогли. Цариця дуже збанувалася за чоловіком і скоро померла. Та й отець Марійки був вироблений у лісах, заслаб і помер.

Царський син перебрав царство. Управляв він державою благорозумно, не забув за простий народ, бо його жона була з простої сім'ї. Він будував фабрики, аби людям була робота. Дав розказ наділити бідним людям землю. Тому пани сердилися на нього, а сусідні королі і графи та барони готувалися напасти на нього. Один злий цар оголосив йому війну.

Молодий цар почав збирати армію. Як зібрав, то повів військо на границю, а жону лишив у тягості дома. Коли відходив, наказав старшому міністру, аби гаткував за царицею. А мачусі се не любилося. Вона хотіла бути головною у царському палаці.

Прийшов час Марійці родити. Народила вона двох золотоволосих хлопчиків-близнюків. Аби впізнавати того, котрий перший народився, цариця прив'язала йому на руку шовковий пантлик. Поклала хлопчиків коло себе і заспала.

А мачуха прийшла, украла хлопчиків, понесла у сад і закопала. А замість хлопців підвергла цариці двох котят.

Пробудилася молода цариця, дивиться: коло неї м'яукають двоє котят. А хлопчиків немає. Почала цариця ревати:

— Де мої діти?

— Коло тебе! — сказала мачуха.— Ти вродила двоє котят.

— Та я ж вродила двоє золотоволосих хлопчиків!

— Тобі привиділося, бо ти не пам'яталася. Не хлопчиків ти вродила, а котят.

Почала цариця гірко плакати. А царю написали, що його жона відьма, бо народила котят. Цар відписав, аби їй нічого злого не робили, доки він не повернеться з війни. Він з жоною сам вияснить. Письмо було адресоване міністру, та вояк передав його мачусі. А мачуха покликкала бухгалтера, який міг писати точно так, як цар, заплатила йому великі гроші, і він написав, що вона диктувала. «Пане міністре! Я чув, що моя жона вродила двоє котят. Се означає, що вона відьма. Відведи її у ліс і убий».

Міністр прочитав письмо і очам своїм не вірить. Як стратити таку чесну душу? Айбо царський розказ треба виповнити, бо інакше він сам стане короткий головою. Та міністр був розумний, спочатку все добре обдумував, а потім уже робив.

А за той час на тому місці, де були закопані близнюки, вирости два золоті явори. Мачуха як то увиділа, привела людей із сокирами і розпорядилася зрубати явори і спалити. Та коли рубали явори, дві трісочки упали у траву, і ніхто їх не втямив. Коли люди відійшли, із тих трісочок зробилися два золотокрилі орли, стрепали крилами та й полетіли високо попід небеса. У одного на крилі маяла шовкова шматина.

Тут прийшла поголоска, що цар повертається з війни. Міністр дуже засумував. Кличе він царицю у ліс на прогулянку. Іде з нею попідруку, а сльози йому котяться з очей.

— Пане міністре, що ви плачете? — завідала цариця.

Він не міг говорити, лиш витяг із жеба письмо. Вона прочитала і жалісно заплакала:

— Я ні в чому не винна. Даруйте мені життя. Я буду жити в сих хащах, ніхто мене ні у селі, ні у варищі не увидить. А на знак я дам вам відрубати палець, на котрім перстень.

Міністр зрадів, що не мусить губити добру душу. Узяв знак (цариця сама відрізала палець) і повернувся у царський палац. А цариця пішла хащами. Іде і думає собі: «Де тепер дітися?»

Так дійшла до моря. Дивиться: у воді весело риби плавають, підскакують. Подумала: «Коби я годна стати рибою і так плавати по морю». І у ту мить стала рибою, скочила в море і попливла.

В той час цар вернувся додому. Що сталося з його жоною, він не знав. Звідує міністра:

— Де моя жона?

Міністр нічого не сказав, лиш передав письмо. Цар прочитав письмо і каже:

— Я точно так пишу. Айбо сесе я не писав.

— Я так і думав, що щось тут недобре,— каже міністр,— і я відпустив царицю. Вона сказала, що буде жити в лісах і ніколи ні в селі, ні у варищі не появиться.

Верг цар пушку на плече і пішов лісами жону свою глядати. Ішов довго і вийшов на одну поляну з криницею. Сів він під зелений явір перекусити. Дивиться — а до нього йде дуже страшний звір.

Цар напудився, айбо не тікає. Звір підійшов ближче і проговорив:

— Не бійся, царю! Я тобі не зроблю нічого злого. Лише дай мені щось поїсти, бо я дуже голодний.

То був залізший вовк. Аж би в нього стріляв, то не убив би. Цар поділися з вовком їдою і подумав собі: «Се не простий вовк, коли знає говорити. Зазвідаю у нього, чи пе видів мою жону». Та вовк зазвідав царя першим:

— Куди йдеш, царю? Ти зайшов у такі місця, куди ще людська нога не ступала.

Розповів цар вовкові про свою біду.

— Я не видів твою жону і нічого не чув про неї. Айбо я тебе можу понести на найвищу гору, де живе Дідо-всевідо. Може, він буде щось знати про царицю.

Цар сів на залізного вовка, і той поніс його через високі гори, темні ліси. Переніс його через сім

полонин і приніс на гору, де жив Дідо-всевідо. Там стояла скала, яка блищала, як місяць. На тій скалі був дім, і у тому домі жив Дідо-всевідо.

Дуже змучився цар, доки виліз на ту скалу. Зайшов він у дім і видить: дідо білий, як молоко, борода аж землею тягнеться. Цар низько поклонився:

— Добрий день, дорогий няньку!

— Доброго здоров'я, синку! Я знав, що ти будеш у мене на обід, і я приготував на двох. Та у тебе є слуга, який тебе сюди приніс. Треба і його покликати.

Вийшов дід із дому, свиснув так, що листя з дерев посипалося. Залізний вовк зрозумів, що його кличуть, і прибіг. Дід похастував і царя, і залізного вовкові дав поїсти. А потім каже:

— А тепер слухай, що я знаю. Твоя жона народила двох золотоволосих хлопців, та її мачуха підмінила тих хлопців-близнюків двома котятками, а живі душі закопала в землю. Ті душі вирости золотими яворами, а коли їх мачуха приказала зрубати і спалити, душі двох братиків-близнюків перетворилися у золотокрилих орлів. Мачуха хотіла і твою жону скітати, тому й підробила твоє письмо. Нещасна твоя жона ходила лісами, а як дійшла до моря, зробилася рибою.

— Та чи можна їх навернути? — зазвідав цар.

— Можна. На березі моря є височезна скала. Коло неї чарівне місце: там люди перетворюються у звірів, птахів і риб, а всяка звірка може перетворитися в людину. Там твоя цариця-риба увиділа і впізнала своїх хлопчиків-близнюків. Вони її признали за матір. Там кожного дня вони зустрічаються і бесіднують. Аби й тебе признали, мусиш туди прийти з державним прапором.

Цар красно дякував Дідові-всевідові, сів на залізного вовка, і вовк приніс його під того явора над криницею, де вони зустрілися. Звідти вовк пішов своєю дорогою, а цар своєю. Прийшов цар додому, узяв прапор і пішов на берег моря глядати височезну скалу.

Довго йшов, доки до тієї скали дійшов. На тім місці поставив прапор, а сам сховався в корчеві. Дивиться: прилетіли два золотокрилі орли і сіли близько до води. До них припливла риба.

Цар не чув, яка там була бесіда. А та риба сказала золотокрилим орлам:

Тут має бути ваш отець, бо вижу його прапор. Не бійтеся його і не тікайте. А я боюся йому показуватися, бо він дав розказ мене убити.

Орли зробилися хлопцями і підійшли до прапора. Отець з радістю вибіг до них із корча:

— Сини мої золотоволосі, довго я вас глядав! Йдімо зі мною додому!

— Не підемо, бо там зла мачуха. Та й ти злий, бо дав розказ нашу мамку убити!

— Не давав я такого розказу. То все зла мачуха зробила. За се її засудили на велику кару — розірвали кіньми.

— То ти на мамку не сердися, дорогий наш няньку?

— Не серджуся. Я її дуже люблю. Побігли хлопчики до води і кричать:

— Мамко, не бійся! Нянько на тебе не сердиться. Вискочила риба на берег і зробилася царицею.

Цар радісно обняв її. Він приніс і для хлопців, і для жони файну одягу. Оділися і пішли додому. У дорозі жона розповіла цареві, як увиділа двох золотокрилих орлів, як на крилі у одного упізнала шовковий пантлик і догадалася, що то її діти, як довго чекала, аби вони прилетіли і сіли близько коло води, як заговорила до них і як вони признали її за матір.

Дома вчинили велику гостину. На тій гостині нарекли близнюків іменами — Іваном і Олексою.

Близнюки Іван і Олекса вирости файними і розумними легінями. Прийшов їм час женитися. Вони сказали, що женяться лише тоді, коли знайдуть собі дві сестри-близниці із золотим волоссям. Зібралися Іван та Олекса у дорогу глядати собі жін.

Дійшли вони до берега моря, до височенної скали, і там зробилися орлами. Спочатку полетіли до найстаршого орла-віщівника і попросили його показати їм дорогу у ту державу, де живуть дві сестри-близниці із золотим волоссям.

А отець тих сестер-близниць із золотим волоссям був царем. Він держав сестер на сто п'ятдесятому поверсі свого палацу. А дав такі куренці, що своїх доньок віддасть за тих легінів, котрі знімуть з їх пальців золоті царські перстені. Многі пробували дібратися до того вікна на сто п'ятдесятому поверсі, айбо падали і убивалися. А близнюки-орли прилетіли, схопили у дзьоби персні з пальців сестер і полетіли. Прилетіли на берег моря і там зробилися хлопцями і чекають. Сестри-близниці плачуть, бо перснів не мають, а женихи не з'являються, їх отець-цар був розумним чоловіком. Він розіслав по всьому світу таємних агентів глядати персні. Дав розказ, аби тих, у кого найдуть персні, відразу вели до царя. Прийшли таємні агенти і на берег моря. А Іван та Олекса зробилися дурними.

— Хто ви такі?

— Два дурні, що постійно граються у піску.

— Та йдімо геть,— каже один таємний агент. А другий каже:

— Ти забув, що казав цар: чи жебрак, чи циганин, чи старий, чи молодий — у кожного глядати. І почали хлопцям жсби вивертати. А хлопці сміються. Все обмацали, а перснів не знайшли. Уже хотіли йти геть, коли старший агент догадався:

— А ми ще у піску не дивилися. Почали ритися в піску і найшли персні.

— Та чи піймали вас! Тепер нікуди не втечете.

Іван і Олекса увиділи, що отець сестер-близниць розумний, і що їм нічого таїтися, сказали, хто вони на самім ділі. Оділи на себе царську одежу і повели таємних агентів до свого вітця. Звідти дали телеграму до вітця сестер-близниць, аби чекали на женихів.

Цілий місяць добиралися брати-близнюки у ту державу, де жили сестри-близниці із золотим волоссям. Коли добралися, їх уже чекали і радісно зустрічали і цар з царицею, і їх дві прекрасні доньки...